

DREPTUL

LEGISLAȚIUNE — DOCTRINA — JURISPRUDENȚA — ECONOMIA — POLITICA

APARE ODATĂ PE SĂPTAMÂNĂ

Sub conducerea D-lui SILIU RĂDULESCU Consilier la Curtea de Apel din București

COSTUL ABONAMENTULUI
A SE VEDEA PE COPERTĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
15, STR. JULES MIHELET, 15

B. P. RĂDULESCU
REDACTOR-ADMINISTRATOR
1 Nov. 1893 — 17 Aug. 1931

Giorgio Del Vecchio. — *Criza Statului.*

Jurisprudența română. — *Inalta Curte de Casație și Justiție Secția III.* — Execuție silită. — Titlu executoriu. (Ministerul Muncii și Sănătății cu Doctoru N. Smađu).

Curtea de Apel din București Secția I. — Intervenția. — Respingere. — Apel. (C. Tatușescu cu Irina Butculescu).

Bibliografie.

CRIZA STATULUI ¹⁾

Că Statul modern se află în criză, și că această criză se manifestă, mai mult sau mai puțin, sub forme diferite, în toate țările, este un adevăr atât de des repetat, încât a ajuns să fie un lucru banal. Gravitatea problemei și nesiguranța soluțiilor propuse, fac totuși ca o cercetare pe cât posibil obiectivă, în jurul acestei chestiuni, să nu fie de loc inoportună. O astfel de cercetare ne propunem noi să schițăm aci pe scurt, cu privire mai mult la termenii generali ai problemei, de cât la condițiile specifice dintr'o țară sau din altă țară. Intr'adevăr, o asemenea criză, deși cu diferențe mari de intensitate, de aspecte și de consecințe, s'a manifestat în toate locurile și în toate timpurile, întrucât ea e coprinsă virtualmente în însăși complexitatea concepției de Stat.

Poate părea ciudat, și e totuși cert, după cum au pus în lumină studiile făcute recent, că vorba *Stat* în înțelesul pe care noi i-l atribuim astăzi, este relativ modernă; și nu ne referim prin aceasta numai la limba italiană, ci la limbile popoarelor civilizate în genere, cuprinzând și limbile greacă și latină, în cari se găsesc într'adevăr, după cum e cunoscut, mai multe expresii care ne arată o anumită specie de agregatie sau organizație politică, dar lipsește totuși un termen cu adevărat generic și atotcuprinzător pentru această materie. Aceasta nu trebuie să ne facă să credem, după cum s'a și afirmat în mod greșit de

unii, că conceptul de Stat ar fi o „descoperire” a timpurilor moderne, ba chiar a unei anumite secte filosofice de origine germană. Aci ca și în multe alte cazuri se constată mai curând nepotrivirea și sărăcia limbajului în exprimarea ideilor universale: unul dintre obstacolele și poate nu dintre cele mai mici, care se opun progresului studiilor filosofice. E absolut în afară de orice îndoială că (pentru a da numai un exemplu important) poporul roman a avut o idee de Stat foarte clară și un sentiment de Stat foarte puternic; și, multe dintre cercetările chiar cu caracter general și teoretic, dedicate de romani tocmai acestei chestiuni (să ne gândim spre exemplu la *De Republica* și la *De legibus* ale lui Cicerone), păstrează și acum o înaltă valoare. Dar e tot atât de adevărat că în zadar am căuta în antichitatea clasică, cât și în multe secole următoare, o determinare logică, riguroasă, a concepției de Stat, în propria sa universalitate. Poate că una din primele cercetări sistematice în acest sens e aceea pe care o găsim în nemuritorile pagini ale unuia dintre fundatorii științei politice moderne, Niccolò Machiavelli. În scrierile sale vedem într'adevăr apărând cuvântul „Stat”, exact în sensul în care îl înțelegem și noi.

Dar scopul nostru nu e aci de a face o cercetare filologică sau de simplă erudiție, după cum a și fost făcută, de alții. Noi trebuie mai curând să ne punem întrebările: ce este în esență Statul? În ce mod s'a manifestat și se manifestă? A existat întotdeauna, sau a avut o origine istoricește determinată sau determinabilă? Cu alte cuvinte, putem să ne întrebăm: a existat întotdeauna între oameni o organizație politică, și este oare orice organizație politică un Stat?

Față de această problemă s'au desemnat două păreri deosebite printre cercetători. De către unii, care sunt de fapt majoritatea, s'a susținut pe baza unor numeroase și profunde cercetări istorice, că Statul propriu zis, s'a format numai la un anumit punct al evoluției istorice a Dreptului, ca integrare și sinteză a unor alte forme de organizație, care, pentru aceasta, pot fi numite *prestatale*. Formele primitive de organizare socială, constituite pe fondul amorf al hoardei nomade (care pentru sociologi are o valoare ca de ipoteză și de concept-limită), constau numai în

¹⁾ Conferință ținută la Universitatea din București, în urma invitației Facultății de Drept, la 12 Mai 1933. Traducerea a fost făcută de D-l Prof. C. Peress și revizuită de D-l Andrei Rădulescu.

legături familiale sau de rudenie. Legătura de sânge socotită în linie paternă, și poate, mai înainte încă, în linie maternă, constituie legătura unităților sociale primitive. O întreagă ordine de fenomene, chiar cu caracter juridic, ca spre exemplu legea răzbunării sau a talionului, își au originea și dezvoltarea în această fază a evoluției istorice, care de ordină se numește a neamului. Abia într'o eră succesivă, adunându-se diferitele *gentes* într'o unitate superioară pentru nevoi mai întâi temporare, iar apoi permanente, de conciliere și de apărare, s'ar fi format Statul, care ar fi deci în esență o unitate superfamilială.

Pe de altă parte s'a observat de către unii, că atribuirea denumirii de Stat acelor simple forme de agregare, care sunt în majoritate asemănătoare celei de astăzi, e probabil efectul unei convențiuni sau chiar o prejudecată anti-științifică. Nimic nu ne oprește, după acești autori, să recunoaștem un oarecare caracter politic chiar și organizațiilor familiale, în faza așa zisă prestatală. Ba chiar un atare caracter politic, fie chiar embrionar sau rudimentar, ne e revelat spre exemplu de studiul celui mai antic tip de familie patriarhală (precum ne e reprezentat nu numai de tradiția romană, dar și de cea biblică); unde în realitate autoritatea lui *pater familias* are în acelaș timp caracter politic și privat, și se manifestă și în funcțiuni (ca spre exemplu, în cea penală) pe care noi le considerăm că au un caracter perfect politic sau public.

Cele două doctrine amintite acum se află de altfel cu mult mai puțin departe una de alta de cât ni s'ar putea părea. Noi recunoaștem că s'a săvârșit pe deplin entitatea Statului, numai atunci când s'a constituit un regim ordonat și stabil, cu caracter de autonomie, pe elementele individuale care îl compun. În cazul când însă nu s'a ajuns la o astfel de constituire, putem deosebi cel mult numai prodromuri, sau fragmente din realitatea Statului. Problema așa dar sub aspectul istoric sau genetic, se reduce de fapt la chestiunea de a constata dacă într'o fază primitivă a evoluției, așa zisă a familiei patriarhale sau chiar matriarhale, cu un cuvânt dacă unitatea familială va fi avut o existență efectivă autonomă independentă de orice autoritate superfamilială, deși imperfectă. În caz afirmativ, am trebui cu drept cuvânt să deducem că unitatea familială, având în sine centrul orânduirii ei juridice, ar constitui prin ea însăși, la rigoare, un Stat. Dar, în realitate, poate că e mai probabilă cealaltă ipoteză, că în faza aceea nu s'ar fi ajuns la o adevărată independență și stabilitate a orânduirii juridice proprie fiecărui grup de înrudiți, și anume, că o putere mai amplă și o coordonare teritorială corespunzătoare s'ar fi aflat încă de pe atunci în cursul unei formații începătoare: nu de ajuns de tare pentru a constitui pe deplin un Stat, dar totuși suficientă pentru a lua grupurilor răslețe calitatea lor statală. Am reveni în acest fel la teza susținută de prima doctrină care e de fapt, după cum

am spus, precumpănitoare în lumea cercelătorilor.

Lăsând, oricum ar fi, istoricilor cercelările ce sunt de competența lor particulară, pe noi ne interesează mai mult să lămurim că ceea ce constituie logicește Statul este *referirea la un centru comun a determinărilor juridice care compun un sistem*. O orânduire juridică este un Stat, întrucât e într'un fel oarecare *subiectivat*: cu alte cuvinte atunci când normele care îl compun și care, fiind imperative, exprimă de sigur toate într'un fel oarecare, o voință, s'ar concentra într'o voință *unitară*, de care să se considere dependente, astfel încât aceasta ar constitui propriu zis subiectul întregii orânduirii juridice. Evident, această voință unitară nu poate la rândul ei să depindă de o altă voință, de oarece în asemenea caz, aceasta din urmă voință iar nu cealaltă ar constitui Statul. De aci necesitatea logică, găsită în mod empiric, încă înainte de a fi fost demonstrată dialectic, că orice Stat are caracter de *superanitate*; statalitate și suveranitate fiind termeni în fond echivalenți. Așa zisele State semi-suverane sunt în realitate semi-State.

Nu tot pe atât de echivalenți sunt însă ceilalți doi termeni: Stat și organizare juridică, sau mai bine: Stat și Drept, pe cari unii autori, după cum se știe, au voit deasemeni să le identifice. Mai întâi de toate Dreptul, ca pur criteriu ideal de coordonare etică, intersubiectivă, și anume ca o corelație între drepturile și datoriile mai multor subiecte, poate, și chiar trebuie să fie conceput independent de pozitivitatea sa; în timp ce e greu, sau cel puțin zadarnic, să concepem un Stat nepozitiv, afară de cazul când am introduce în mod efectiv acea pozitivitate în ipoteza unui Stat fictiv. În plus, și aceasta e poate o observație mai importantă, Dreptul, întru cât ar deveni pozitiv, se supune unui proces lent, în timpul căruia pozitivitatea sa se manifestă *în chip gradat*. Și deoarece orânduirile juridice care trec printr'o atare serie de grade sunt în realitate nenumărate și adesea în contrast direct între ele, are loc de sigur o ciocnire sau o confruntare în mediul istoric în care fiecare orânduire sau sistem juridic își experimentează capacitatea de atracție și de predominare. Acela care dintre diferite sisteme devine în mod efectiv preponderant, primește de fapt caracterele Statului, care poate fi deci definit și ca *sistemul juridic cu cel mai mare grad de pozitivitate*, față de oricare altul ce ar încerca să se așeze pe aceleași elemente.

Vedem de aci că Statul are în acelaș timp un caracter absolut și unul relativ, de oarece aceste două caractere nu sunt de cât expresii diferite ale faptului că Statul este sistemul juridic preponderant, într'un mediu anumit, asupra tuturor celorlalte și deci le exclude potrivit logicii construcției sale interne. Acest fapt nu exclude totuși ca alte orânduirii juridice mai mult sau mai puțin dezvoltate să fie totuși posibile. Acestora, în mod corect, nu li se poate nega caracterul intrinsec de juridicitate, după logica principiului că ele exprimă caracterul statalității, deși

e nevoie să i-l negăm, ori de câte ori acesta nu e de fapt preponderant.

Cert e că contrar unei păreri obișnuite, Statul nu e ceva materialmente suprapus societății, ca un complex de organe și de funcțiuni, ci este însăși spiritul animator al unui sistem juridic, întru cât are o unitate proprie și este, după cum am spus, într'un fel oarecare subiectivat. Statul este, ca să spunem așa, centrul de gravitate al sistemului sau dacă voim *focus-ul* în care converg și din care iradiază toate razele care compun o unitate reală. Am putea să acceptăm și o definiție veche a Statului, ca fiind „expresia puterii societății” dacă nu ne-am grăbi să adăugăm că o atare expresie trebuie să fie înțeleasă ca personificată într'un subiect de voință unitară.

Superioritatea de drept a Statului față de celelalte formații juridice, cu un grad mai mic de pozitivitate, trebuie însă să se exercite și să se afirme în continuu, de oarece dacă sunt constante forțele centripete care se îndreaptă către el, tot pe atât de constante sunt, cel puțin virtualmente, motivele posibile de divergență, forțele centrifuge, factorii de desagregare.

Intrucât viața Statului e legată de aceea a Dreptului, ea se resimte de toate schimbările la care e supusă aceasta din urmă. Statul nu poate, la rigoare, să subsiste în mod pur static, ci trebuie să se afirme și să se păstreze pe sine însuși printr'un dinamism perpetuu, sub pedeapsa de a ceda celorlalte centre de iradiere de norme juridice, care sunt întotdeauna posibile și cel puțin virtualmente prezente în jurul său. Afirmarea autorității Statului nu trebuie însă să fie înțeleasă în chip mecanic, ca și cum ar fi vorba de o simplă exercitare a forței, am zice la unei turtiri mecanice a celorlalte organisme juridice, care mișună în jurul său. Din contră, viața fiziologică a Statului, se desfășoară printr'o continuă asimilare a elementelor, chiar eterogene, care gravitează în jurul său, atrăgându-le într'un fel oarecare, în orbita sa și imprimând, ca să zicem așa pecetea sa formală pe energiile spontane. Operă delicată de absorbire și de încadrare, în care se manifestă prin excelență aptitudinea politică a conducătorilor și se experimentează capacitatea lor reală de organe de Stat.

Ceea ce constituie dificultatea și adesea drama vieții Statului, e tocmai această constantă nevoie a unei apărări, nu numai pasive dar și active, în contra tuturor elementelor care ar putea să-l ducă la dizolvare. Nu chiar în sensul că Statul ar putea, în chip absolut vorbind, să piară, ci în sensul că unei forme și unei organizări determinate de Stat, ar putea să succedă o altă formă, în urma unei crize mai mult sau mai puțin sfâșietoare și sângeroasă.

Pentru a înțelege bine această lege iminentă a vieții Statelor, trebuie să ținem seamă că fiecare individ este în chip natural un izvor de Drept, și deci și un Stat în nucleu. Fiecare individ, într'adevăr, poate să deducă imediat din sine, din conștiința sa, o serie de afirmații juridice (nu importă dacă sunt

rudimentare și imperfecte): poate să afirme pretenții și cerințe în raport cu nevoile și aspirațiile sale proprii, încercând să impună activităților altora limitări corespunzătoare, cu rezerva de a se recunoaște pe sine însuși supus unor limitări analoage față de cerințele altora. De oarece viața omenească este în mod necesar socială, nu e posibil ca aceste determinări juridice spontane și inițiale, care pornesc de la diferiți indivizi, să nu se traducă laolaltă într'un sistem oarecare, fie și embrionar și lipsit de orice elaborare, aproape într'o medie sau o rezultantă, desigur nu mecanică ci psihologică, a diferitelor tendințe individuale. Nu e posibil să nu se stabilească aci un fel de organizare și de delimitare reciprocă în activitatea oamenilor conviețuitori. Dintr'o nevoie adânc omenească, așa dar, putem afirma foarte bine că acolo unde este o societate, (și aceasta e ca și cum am zice: acolo unde există un om), acolo există un Drept.

Dar de aci și până la deplina realitate a Statului e încă lungă calea. Cele dintâi și mai simple grupări omenești ce decurg din nevoile elementare ale vieții, tind în mod natural să se coordoneze între ele într'un fel oarecare, adică să-și făurească, și în raporturile lor, un Drept pozitiv propriu; și astfel, între aceste grupări, ia naștere puțin câte puțin, un sistem, care e la rândul său rezultanta, în înțelesul arătat mai sus, a formațiilor și a tendințelor juridice ale diferitelor grupări. Acolo unde există o oarecare comunitate de trai, oricât de grave ar putea fi divergențele particulare, o tendință unitară mai puternică sau mai puțin slabă va trebui în chip necesar să precumpănească asupra celorlalte și să constituie Statul. Tocmai acest moment de relativitate în concepția Statului, îi garantează acestuia și îi păstrează, ca să zicem așa, perpetuitatea.

Dar atitudinea juridică originară, care e proprie indivizilor și grupurilor mai mici, nu se oprește prin acest fapt; ba chiar continuă să se exercite printr'o scurgere permanentă pe care trebuie s'o canalizăm în favoarea Statului, dacă vrem să nu fie înăbușit de ea.

Productivitatea juridică spontană extra-statală, poate să devie un element fiziologic sau patologic, binefăcător sau răufăcător pentru Stat, după cum acesta e sau nu în stare de a o domina și asimila. Tot astfel, dacă ne e permisă o asemănare, în corpul omenească și în orice organism, găsim pe lângă viața individului om, miriade de alte vieți a unor ființe mai mici, sau micro-organisme; acestea pot adesea să coexiste fără a cauza pagube, cu viața organismului principal și să îndeplinească uneori funcțiuni utile față de acesta. Dar alte ori, ele pot să exercite o acțiune supărătoare și chiar mortală asupra organismului principal, infectându-i alcătuirea și determinând prin formații neoplastice o oprire a stărilor sale de viață.

A afirma că asemenea formații neoplastice nu pot avea loc în Stat, ar fi să contrazicem un adevăr

istoric evident. Desigur, cazul fiziologic există și aci, întrucât noua creștere sau, ca să părăsim metafora, productivitatea juridică naturală a indivizilor și a grupurilor se dezvoltă împreună cu directivele organizării juridice stabilite în formă de Stat. Așa se întâmplă că în viața juridică originară, spre exemplu în materia contractelor, voința fiecărei părți dezvoltă o acțiune aproape legislativă, a cărei valabilitate este în principiu ratificată și validată anticipat de către același Stat. Așa se întâmplă că în anumite materii, cum ar fi cutumele apărute în cercurile comerciale, acestea sunt încorporate fără ezitare, prin dispoziții tacite sau exprese în orânduirea juridică de Stat, ca părți integrante ale acesteia. Și tot așa se mai întâmplă că practica și deliberările unor organizații sociale, ca spre exemplu ale unor anumite clase de lucrători, sunt recunoscute în validitatea lor efectivă, uneori printr'o delegare expresă de putere, alte ori printr'o simplă tolerare, de către organele de Stat propriu zise, stabilindu-se astfel un fel de colaborare reală între organe producătoare de norme cu origini extrem de disparate și eterogene.

Dar se mai întâmplă, de asemeni, (lăsând deoparte încercările individuale, ușor de înfrânat sau de eliminat, care caută să-și afirme pretenții arbitrare și extra-legale), că organizații colective efectiv autonome, fie cu caracter economic, fie cu caracter religios, sau cu ori ce alt caracter am voi, elaborează uneori, în propriul lor sân, o orânduire sau un sistem de norme necoerente, și nici armonizabile cu acelea ale Statului, ba chiar în cazuri extreme, însăși contrare lor. Am putea, dacă am voi, să deplorăm acest fenomen natural, cu toate că deplorarea față de generalitatea și naturalitatea faptului, n'ar fi poate prea științifică și nici măcar, după părerea noastră, întru totul justificabilă din punct de vedere etic, fără a face unele distincții raționale. Dar nu putem să-i negăm realitatea și nici nu putem să nu recunoaștem că orânduirile și normele în chestiune, întru cât determină, oarecum în mod imperativ, anumite raporturi de conviețuire, cu pretenții și obligații corelative, au caracterul obiectiv al juridicității. E vorba de sisteme dezvoltate în mod diferit și anume, așezate în grade foarte deosebite pe scara evoluției juridice, și în afară de aceasta, cu conținut foarte diferit și chiar contradictoriu; dar nu se poate, științificește sau filosoficește, să nu-i recunoaștem dependența comună de genul logic al Dreptului.

Sforțarea pe care orice sistem sau organism juridic o face pentru a întrece sau pentru a absorbi pe celalt, sau pe celelalte, cu care se întâmplă să coexiste în același mediu istoric, e perfect explicabilă. Tot astfel, în speță, e evidentă — după cele spuse mai sus — nevoia pe care o are Statul de a săvârși în mod continuu această sforțare, pentru a atrage sub dominația sa organisme mai mici, care îi pândesc existența. Dar din toate acestea rezultă, încă odată, că acesta și nu altul este țesutul vieții istorice

a Dreptului și a Statului și că această multiplicitate de formații juridice, fiziologice sau patologice, cu complicațiile și contrastele care derivă din ele, aparține propriu zis ordinii naturale a lucrurilor, și rămâne în sarcina științei și a filosofiei să le cerceteze și să le lămurească, fără apriorisme dogmatice.

Această ultimă observație ar putea părea, și chiar ar fi de prisos, dacă unii scriitori n'ar fi încercat să convertească o chestiune pur științifică într'o chestiune de ortodoxie politică, ca și cum faptul de a recunoaște și de a demonstra originea în parte extra-statală a Dreptului ne-ar putea arăta intenția de a micșora unitatea și autoritatea Statului. Tot asemenea, pentru a ne reîntoarce la asemănarea de mai sus, am trebui atunci să criticăm medicii cari descoperă micro-organisme în corpul omenesc și să lăudăm pe de altă parte ca moralmente superiori pe aceia cari, mai puțin prevăzuți cu microscopie, nu le-ar descoperi și ar nega existența lor.

Dacă acum, după aceste indicații genetice și deci în mod necesar schematic, îndreptăm privirea către istorie, în întâmplările ei concrete, ni se oferă o materie vastă de ilustrări și am spune aproape de exemplificare a formelor tipice sus arătate.

O mare bogăție de experiențe ne e oferită spre exemplu de acel mare fenomen ce a fost dizolvarea imperiului carolingian, pe care istoricii, îl notează la data morții lui Carol cel Mare (888), dar ale cărui semne de dizolvare se manifestaseră deja mai dinainte, după cum apoi, consecințele sale au durat mai multe secole. Se deschide atunci, mai cu seamă pentru Italia, acea perioadă care a fost denumită în mod generic a feudalismului, dar pe care unii o numesc pur și simplu a „anarhiei feudale”: expresie îndeajuns de eloquentă în însăși exagerarea sa. Fără a ne opri la evocările de fapte istorice cunoscute tuturor, să arătăm numai că în perioada aceea, fără ca legile precedente să fi fost abrogate în mod formal, ele și-au pierdut o mare parte din vigoarea lor; și adesea, istoricii mai bine informați declară că nu cunosc care dintre aceste legi au avut de fapt o eficacitate practică. Multe din funcțiunile Statului îi fură luate, uneori cu consimțământul mai mult sau mai puțin liber al însăși organelor de Stat, alte ori printr'o uzurpare fățișă, de oarece în realitate Statul nu era în măsură să reacționeze și să se opună tentativelor multiple de desagregare. Au apărut astfel organizații politice particulare noi, foarte numeroase, unite într'un sistem de erarhii, care ar fi trebuit să fie concentrice, însă adesea erau atare numai cu numele, întru cât le lipsea tocmai o constituție unitară temeinică.

Ceeace deosebete această perioadă, e tocmai, după cum notează în mod unanim istoricii, lipsa și slăbiciunea acțiunii de coordonare a unui guvern central, căruia i se opune precumpănirea feudului și a autonomiei orașenești născânde. Fărămându-se de a-

cum puternica legătură a Statului, așa cum fusese desemnat de Carol cel Mare, el e în această perioadă aproape descompus în elementele sale. Nu încetează prin aceasta nevoia de ocrotire și de delimitare a raporturilor omenești, care e rațiunea imanentă a Dreptului; dar de o atare nevoie se îngrijește în feluri diferite, adesea incoerente și se mai dă, adesea, o viață efemeră unor organisme restrânse și slabe. Lipsind fiecăruia în parte, protecția guvernului central, ele caută ocrotire pe lângă cei ce dispun de o oarecare putere de fapt, cu orice titlu, sau chiar și fără nici un titlu; de aci o serie de dependențe, lipsite de ori ce caracter de stabilitate. Se deliniază astfel în toată amploarea ei, criza Statului. Ruinei legăturii unitare a orânduirii juridice stabilite, îi corespunde încolțirea unei multitudini de alte orânduirii, mult mai mici de cât acestea, și care totuși încearcă să aibe o viață autonomă proprie, sau cel puțin în mod parțial autonomă, deși săracă și agitată.

Cui îi plac similitudinile, ar putea foarte bine să amintească aci, ceea ce se întâmplă cu un organism biologic, după ce l-a strâns moartea. În realitatea socială nu încetează, vorbind în mod absolut, Dreptul, după cum în urma morții unui individ nu încetează în mod absolut viața, dar, odată cu încetarea vigoarei pozitive a unui organism juridic vast și puternic, având pe deplin caracterul statalității, se formează, prin descompunere sau prin generație spontană, organisme mai mici, variate și fragile, care posedă numai în mică măsură caracterul autonomiei pozitive și care e ca și al statalității. Se vede, aci, la lumina experienței, natura particulară a acestui ultim concept care trebuie să fie înțeles, propriu zis, ca un proces, în loc de a fi rău dogmatizat și convertit în ceva material, static sau „corpulent” după cum se obișnuște a se face de multe școli, ca să nu zicem de toate.

În perioada pe care am examinat-o acum, ca și în aceea imediat următoare, care se deosebete prin alcătuirea comunelor, e important cu deosebire acest fenomen: că diferitele clase ale societății medievale se organizează în tot atâtea asociații, preocupate de protecția intereselor particulare proprii. Aceste asociațiuni au avut, după cum e cunoscut, diferite denumiri (corporațiuni, syndicate, tovărășii, înfrățiri, asociații, consorții, universități, etc.) dar ele urmăresc întotdeauna un scop de apărare mutuală și de asistență, după felul particular al claselor sau al profesiunilor cărora le corespund (spre exemplu: cler, nobili, comercianți, mărinari, burghezi, meseriași, țărani, etc.). Pe noi nu ne interesează să examinăm chestiunea originii prevalente română sau germană a acestor organizații. Probabil, ele au avut, oricum, caractere proprii de ne-redus în întregime la formațiile analoge ale epocii precedente. Mai mult ne interesează, să observăm valoarea pe care au avut-o regulile și statutele adoptate de aceste organizații,

față de normele emanate de la organele centrale, având autoritate asupra întregului popor: indiferent dacă acestea se numesc organe „ale Statului” sau ale „comunei”.

Nu încapă îndoială că, în general, asociațiile profesionale au apărut și și-au dat norme proprii fără nici o delegație sau autorizație prealabilă și formală din partea vreunei puteri străine, ci printr'un oarecare acord de voințe și printr'o comunitate de interese între coasociați. Puterile publice propriu zise le-au recunoscut totuși foarte curând, și le-au protejat, pentru că funcțiunile lor corespundeau unor interese mai generale: spre exemplu în scopul de a disciplina producția în așa fel încât să se evite atât lipsa cât și exuberanța ei, cu pagubele și pericolele ce decurg în asemenea caz pentru toți cetățenii.

Dar încă înaintea unei asemenea recunoașteri, statutele elaborate de aceste organizații aveau desigur valoare și vigoare juridică, față de coasociați, și s'a observat cu drept cuvânt că, în speță, statutele meseriașilor (denumite *capitole*, *brevete*, *matricole*, etc.) constituiesc documentul cel mai vechi al Dreptului muncitoresc. Ele se referă printre altele la datoriile asociațiilor, la excluderea străinilor, la stagiul ucenicilor, la prețul muncii, la interzicerea concurenței, etc.; și în afară de aceasta la normele pentru alegerea consulilor, ținerea adunării, tratarea și rezolvarea controverselor, etc. Analoage sunt și statutele corporațiilor comercianților care au o importanță foarte mare și cu adevărat fundamentală pentru istoria Dreptului comercial, pentru care constituiesc cel mai însemnat izvor. Aceste statute aveau în genere o autoritate egală, cu aceea a Statutelor Municipale; și această egalitate a două izvoare de Drept, având origine, în ceea ce privește forma, atât de diferite una de cealaltă, este prin ea însăși foarte instructivă; dacă ne uităm bine, pentru chestiunea noastră.

Mai sunt importante, spre exemplu, și orânduirile elaborate de navigatori în formă de uzuri, fixate apoi în scris, ca spre exemplu, faimoasa Tablă Amalfitană. E caracteristic aci deasemeni și faptul că comerțul maritim a fost uneori orânduit de statute de corporații, iar alteori, aproape fără deosebire, de statute emanate dela autorități politice, în care caz ele se înglobau în legile civile. Istoria Dreptului maritim oferă foarte numeroase documente dintr'o specie și din cealaltă, și ne mai arată și fenomenul, și el instructiv, al unei unificări progresive a cutumelor, așa cum apare mai cu seamă în faimoasa colecție denumită „Consolato del mare”. Abia mult mai târziu a venit ideea (spre exemplu în Veneția în secolul al XVIII-lea) a unei codificări a Dreptului maritim.

E greu de recunoscut cum se împacă întregul proces istoric, pe care l-am deliniat acum pe scurt, cu doctrina dogmatică, după care Dreptul ar emana întotdeauna și în mod necesar de la Stat; și într'adevăr, credem că ar fi imposibil de susținut această

teză, fără a sforța și a altera înțelesul propriu al faptelor, ca acele amintite acum ca exemplu. Dogmaticii Dreptului, cari afirmă drept o axiomă derivarea exclusivă a Dreptului din Stat, și denunță ca un fel de erezie concepția unui Drept nestatal, ar trebui să se pue la curent cu istoria, mai curând de cât cu filosofia Dreptului.

Și nu pentru că istoria nu ne-ar arăta o anumită tendință a Dreptului către etatizare, ci tocmai pentru că această tendință de compunere într'un sistem, având o coerență intrinsecă logică și pozitivă, și deci și un centru propriu, în jurul căruia gravitează toate elementele răslețe sau instituțiile, e proprie procesului de formație istorică a Dreptului în genere. Dar acestor tendințe li se opun altele în sens contrar, așa după cum în natura fizică, forței centripete, i se opune forța centrifugă. Nu lipsesc, adică, motivele cari îndeamnă fiecare formație juridică să păstreze și să desvolte o autonomie proprie, rezistând astfel atracției unei sinteze unitare mai vastă și mai complexă. De aci contrastele și sforțările neîntrerupte care caracterizează, precum am spus, viața Dreptului și a Statului, și fără de care se poate spune că viața însăși s'ar simplifica până aproape de anulare. A recunoaște felul de a deveni al statalității Dreptului înseamnă însă a admite existența unor faze juridice prestatale și chiar antistatale. Statalitatea nu e altceva de cât o complicație și, am spune, aproape o înnălțare la puterea a doua a pozitivității. În timp ce, într'adevăr, e totdeauna necesar un proces mai mult sau mai puțin lung pentru ca o regulă *juridică* să devie *pozitivă*, — și pozitivitatea comportă de fapt grade infinite, — se constată în afară de aceasta, în realitate, o confruntare și o încercare între elementele juridice pozitive; și sistemul, care se dovedește preponderant în această încercare, e tocmai acela căruia noi îi dăm numele de *statal*.

Nu altfel de observații am putea să facem în ceea ce privește o altă perioadă istorică mult mai apropiată de noi și care, într'un anumit sens, se poate spune că se mai află și acum în curs de desfășurare: în care criza Statului s'a manifestat cu caractere de o gravitate deosebită. E cunoscut că și în epoca modernă, în parte ca efect al unor doctrine politice unilaterale, care sfătuesc Statul să rămâe absent de la luptele economice, în parte din cauza profundelor transformări agricole și mai ales a marilor concentrații industriale, în parte din cauza cerințelor crescute și a pasiunilor însuflețite ale claselor muncitorești, cerințe și pasiuni exasperate și ca urmare a lipsurilor și a dezechilibrului postbelic, s'au format în diferite țări asociații de lucrători adesea foarte puternice, și aproape întotdeauna în antagonism mai mult sau mai puțin deschis cu Statul. De aci o slăbire frecventă și uneori chiar o paralizie parțială a organelor de Stat. Printr'o reîntoarcere parțială la condițiile deja experimentate în evul mediu, și aci asociațiile sindicale au luat adesea un caracter de or-

ganisme juridice autonome, producând din sânul lor norme regulatoare a raporturilor lor, întărite de o obligativitate efectivă, deși în contrast material cu cele analoage, produse de organele de Stat. Apărarea intereselor individuale fu luată asupra lor, în multe cazuri, de aceleași organizații sindicale, chiar dincolo de scopurile economice imediate ce le erau proprii la origine, în timp ce Statului pe de altă parte îi lipsea; nu în puține cazuri, posibilitatea de a exercita o protecție analoagă după propriile sale norme, sortite astfel să rămână nu rareori literă moartă. S'au văzut astfel ciocnindu-se între ele diferite sisteme juridice, foarte neegale în extensiune, dar fără ca extensiunea cea mai mare să corespundă întotdeauna unei forțe mai mari, și nu anti-statalitatea sau ilegalitatea, declarată fățiș, a unora dintre aceste sisteme, îi opreau de a formula regula propriei și de a le aplica, exercitând funcțiuni efective în formă juridică (neexcluzându-se nici procedurile judiciare, prin tribunale speciale).

Statul apărea astfel realmente în dizolvare. Cine ar dori, spre exemplu, să vadă un tablou sintetic al condițiilor de viață italiană, imediat după războiu, să citească ceea ce în 1920, scria unul dintre spiritele cele mai agere ale Italiei noi, juristul devenit apoi Ministru al Justiției, Alfredo Rocco:

„Statul perde într'o mișcare uniform accelerată, una „câte una, atribuțiile suveranității. Principiul apărării „de sine, apărare de sine individuală sau de grup, care „domină în toate societățile primitive și desorganizate, „triumfă din nou. Conflictele de interese dintre ca- „tegorii și clase nu se rezolvă de acum de cât prin „uzul forței private: forță materială, înțeleg a spune, „dată de brațe și de arme, în care învinge, nu cine „are dreptate, ci acela care are de partea sa numărul „și îndrăzneala. Luptele dintre partide și răzvrătirile „sunt de acum deschise, lupte armate, și se dau nu „numai prin propagandă și vot, ci cu cele mai mo- „derne instrumente de război, și rezultatul însăși al „multor lupte electorale depinde nu rareori de des- „fășurarea forțelor materiale, de care sunt capabile „partidele în luptă. La aceste conflicte, care implică „nenumerate violări de Drept privat și public, Statul „asistă cu indiferență. Acea neutralitate a Statului, „care după doctrina liberală avea drept scop să per- „mită jocul liber al legilor economice în conflictele „de interese dintre clase, e interpretată acum ca o re- „nunțare din partea Statului la menirea lui esențială „de apărător al ordinii publice și de organ al Drep- „tului. Și nu e de ajuns. O serie de funcțiuni proprii „Statului e luată asupra-și de particulari; asociații „private dispun de transporturile pe uscat și pe mare, „oprind exportul pentru anumite țări, regulând des- „locarea trupelor și a agenților forței publice, și mai „pre sus de toate, stabilind prin acte de voință uni- „laterală raporturile lor economice și juridice cu Sta- „tul. De acum, apărarea de sine nu se mai exercită „numai între indivizi și grupuri, ci între indivizi și „Stat, între grupuri și Stat. Acesta nu numai că a re-

„nunțat la disciplinarea raporturilor dintre particulari, ci devine neputincios să disciplineze raporturile dintre sine însăși și particulari. Singura măsură a acestei discipline e forța de care dispun indivizii și grupurile. Remunerațiile funcționarilor Statului nu sunt regulate de acum, nici de legea cererei și a ofertei, răsturnată, ca atâtea altele de prăbușirea economiei liberale, nici de calitatea și utilitatea muncii, ci de forța materială a grupului cărui aparține lucrătorul. Vedem astfel atribuindu-se cele mai înalte remunerații, nu celor mai capabili și celor mai utili din punct de vedere social, ci acelor cari aparțin categoriilor mai numeroase, care au mai multe mijloace, politice și materiale, pentru a face să se respede autoritatea lor”.

Problema era astfel bine pusă. Oricât de gravă ar fi fost criza, exista totuși de fapt în Italia un element de mare importanță și anume organizația de Stat, slăbită și paralizată cât am voi, însă totuși formal desemnată în mod complet și încă, deși imperfect, eficientă. În aceasta, și poate numai în aceasta, constă diferența esențială între situația problemei în timpurile noastre și aceea pe care am amintit-o mai sus, ca fiind proprie evului mediu.

Reafirmarea unității și autorității Statului asupra diferitelor asociații particulare nu a avut loc însă după cum, în chip abstract, am fi putut să ne așteptăm, prin opera organelor care, deși slăbite, reprezentau încă formalmente această autoritate, ci (fenomen într'adevăr singular) tocmai prin opera unei asociațiuni private care în aparență nu era nimic mai mult de cât una din organizațiile în contrast, operând și ea pe marginile Statului sau chiar împotriva Statului, dar care în realitate avea drept program specific și drept rațiune intrinsecă de viață, tocmai restaurarea Statului. Această asociație care a adunat printr'o adeviere spontană oameni din diverse partide, sau chiar din nici un partid, se baza pe scopul conștient de a reconstitui și a salva cu orice preț legătura de Stat a Națiunii. De aci diferența foarte adâncă dintre această asociație și celelalte, care aveau drept program apărarea intereselor particulare, economice sau de clasă, neezitând de a pune în primejdie pentru atingerea scopurilor lor, însăși viața Statului și a Națiunii. De aci încă — paradox aparent — lupta inevitabilă dintre zisa asociație și organele degenerate ale Statului, preocupate numai să-și ducă zi de zi, cu tot felul de tranzacții, existența lor inertă, afectând de a considera în acelaș fel toate asociațiile și toate partidele, răsturnători și reconstructori, și opunându-le, cu o indiferență agnostică, o rezistență din ce în ce mai slabă.

Acea asociație de voluntari, cari fără nici un scop sau interes particular, juraseră să apere și să salveze ideea de Stat pentru binele suprem al Națiunii, și-a luat asupra sa puțin câte puțin, multe din funcțiunile generale de ordin public, care ar fi trebuit să fie, dar nu erau, exercitate tocmai de organele Statului, Stat acum absent sau neputincios. Incepându-se și

urmărindu-se acțiunea sub formă de lupte civile neregulate, cu sacrificiul mărinimos al tinerilor noștri, atunci când sosi ceasul și fu dat semnalul, printr'un marș hotărâtor al deselor rânduri de luptători voluntari, s'a împlinit, aproape fără o ulterioară vărsare de sânge, în mijlocul consensului popular, deja copt, marea reinnoire: anume, instalarea subită a noiei limfe înviorătoare în organele de Stat, aproape atrofiate de lunga inacțiune.

Noul Stat se înălța: nou prin spiritul animator, însă formal aproape neschimbat, de oarece cu multă înțelepciune, s'a păstrat, mai ales la început, tot ceea ce a fost posibil de păstrat din pre-existența structură politică, care în mare parte, era fructul revoluțiilor precedente. Ba s'a voit să se afirme în mod expres continuitatea vieții naționale și restabilirea celor mai înalte tradiții ale ei, în timp ce se puneau bazele noiei epoci. Simbolul acesteia, Mănunchiul Lictoriu, în jurul cărui se adunaseră luptătorii voluntari, fu adăugat la stema și la insignele Statului, întocmai ca un indiciu al acelei discipline și concordii civile, care într'un trecut îndepărtat făcuse să fie posibilă puterea și gloria Națiunii.

Sub aspectul tehnic—juridic, e foarte important acest fapt: că aceleași forme și aceleași orânduirii care fuseseră elaborate și aplicate în sânul asociației, ca forme ale proprii ei organizări autonome, deveniră aproape fără nici o schimbare, norme și orânduirii ale Statului. Desigur, pentru aceasta, au fost necesare acte formale de recunoaștere, decrete și chiar acte legislative. Dar a fost vorba totuși, după cum ori cine își dă seama, de o simplă primire, reafirmare sau consacrare a unor structuri juridice deja existente.

Juridicitatea (și, e de notat, o anumită juridicitate pozitivă) precedase și aci în chip vădit statalitatea. Nimeni n'ar putea să nu recunoască acest fapt, care spre deosebire de altele indicate mai sus, s'a desfășurat, ca să zicem așa, sub ochii noștri; el luminează cu o culoare vie, dacă nu greșim, schemele teoretice pe care am căutat să le desemnăm mai sus în chip abstract.

* * *

Rămâne să examinăm un ultim aspect al problemei: și anume, ce consecințe trebuie să tragem din lucrurile arătate până aci, în ceea ce privește știința legislației sau deontologia politică și, dacă vrem, și arta de a governa. Cu alte cuvinte: ce atitudine trebuie să ia Statul față de acele izvoare vii și permanente ale Dreptului care sunt indivizii și grupurile sociale?

Dacă doctrina pozitivistă ar fi întemeiată, doctrină după care Dreptul ar fi exclusiv opera Statului, și anume o emanație directă a propriilor sale organe, problema n'ar exista sau ar fi de o simplitate extremă.

Dar dacă, după cum credem că e adevărat și după cum ni se pare că rezultă din cele expuse până aci, Statul e propriu zis punctul de convergență și centrul

de gravitate al unui sistem de voințe, care emană originar din sufletul individual și asociat, și dacă aceste voințe pot să asume forma logică a Dreptului cât și un oarecare grad de validitate efectivă încă înainte de a ajunge la centrul sistemului și să obțină astfel mirul formal al statalității, problema apare foarte complexă; și noi putem atunci să considerăm directivele, într'adevăr foarte schimbătoare ale politicii interne din diferitele State, tocmai drept încercări de soluționare a problemei însăși.

Și aci, ne abținem într'adins de a intra într'o examinare minuțioasă, între altele și pentru faptul că e foarte departe de sufletul nostru ideea de a da sentințe sau sfaturi într'o materie care e înfinit de variată prin natura ei după timp și loc, și care pentru aceasta e supusă competenței specifice a cercetătorilor din diferitele țări și responsabilității efective a acelorora ce le guvernează.

Din generalitatea faptelor observate, confruntate cu principiile fundamentale ale filosofiei Dreptului, putem să deducem numai câteva criterii principale, care pot da, dacă nu greșim, oarecare lumină în această materie încălțită.

În ceea ce privește indivizii răsleți, nu începe îndoielă că Statul pentru a-și afirma pe deplin ființa sa, trebuie să recunoască personalitatea juridică a fiecărui om, într'u cât ea e constituită chiar de la natură. Aceasta nu înseamnă numai că Statul trebuie să recunoască și să apere unele drepturi elementare de libertate, ca fiind proprii oricărui individ uman, stabilind deci pe cale de principiu și o egalitate juridică fundamentală între toți cetățenii, care trebuie să contribuie cu toții, deși în forme și măsuri diferite, direct sau indirect, la formarea legilor cărora sunt supuși, dar mai înseamnă și că Statul trebuie să recunoască și să ratifice în manifestările de voință ale indivizilor o oarecare productivitate juridică. În principiu, și în cuprinsul anumitor limite, determinările și acordurile de voință individuale, menite să constituie, să modifice sau să dizolve legături juridice, trebuie să aibă, după cum e chiar arătat în mod expres de anumite coduri în materia contractelor, „putere de lege”. Nu s'ar putea concepe în mod rațional, și n'ar putea să existe de fapt, o orânduire juridică în care toate determinările obligatorii și imperative să fie totdeauna formulate în mod concret de organele de Stat. Acesta are nevoie, pentru a trăi, de concursul activ și spontan al fiecărui individ în parte: adică de inițiativa liberă a indivizilor, care nu poate să fie paralizată sau împiedicată de un etatism excesiv, ci trebuie să fie chiar încurajată, valorizată și pusă în stare de a fi fecundă prin vigoarea și vitalitatea Statului însăși.

E bine știut că o construcție artificială atribuie numai voinței Statului consecințele juridice ale manifestărilor de activitate privată. Dar artificiu construcției e evident prin faptul că Statul în principiu, nu poate să facă altceva decât să ratifice cu o for-

mulă generală ceea ce în fapt s'a manifestat deja ca producător de efecte juridice, în mii de forme diferite, încă înainte ca Statul să aibe cunoștință de aceasta, și chiar, ținând seama de înțelesul precis al cuvintelor, încă înainte ca Statul însăși să fi luat naștere. O dovadă despre aceasta o avem în formarea cutumelor, cât și în multe alte fapte amintite mai sus.

Mai gravă e problema atitudinii Statului, nu față de indivizii răsleți, ci față de grupurile sau de organizațiile sociale, cum sunt cele religioase și mai cu seamă, cele sindicale sau corporative. Întru cât acestea, după cum am văzut, tind să producă un Drept autonom propriu, e clar că ele pot să constituie un fel de concurență și deci un pericol pentru Stat. De aci rațiunea aparentă a acelei doctrine politice care s'a experimentat spre exemplu în unele legi ale Revoluției Franceze: directivă care se rezumă în interzicerea totală a oricărei organizații corporative. Poate părea, și a părut atuncea, că e preferabil numai un raport abstract între Stat și individ, fără nici un grad intermediar, care ar putea într'un fel oarecare să încurce schema aproape rectilinie a aceluia raport. Dar, trebuie să declarăm în mod deschis, că o atare directivă se isbește de natura însăși a lucrurilor: de oarece asociația încolțește în mod spontan din spiritul omenesc și se concretizează în mii de forme diferite pe care Statul le poate limita și regula, nu însă suprima, după cum nu poate să suprimă însăși individualitatea umană.

Problema este în realitate alta, și anume cum ar putea Statul să se pue la adăpost de pericolele formațiilor sociale și juridice spontane, și să transforme energiile în elemente de forță, pentru organizarea sa mai vastă. A recunoaște a priori drept licite și producătoare de efecte legale toate formele posibile de organizație corporativă ar fi desigur absurd și incompatibil cu esența Statului, care nu poate fi un haos, ci trebuie să fie un sistem unitar și deci coerent de norme și de viață; exact după cum ar fi imposibilă și absurdă pentru Stat recunoașterea valabilă, fără deosebire, a tuturor manifestărilor de voințe individuale. Dar, cu anumite limite cerute de omogenitatea necesară și de coerența logică a sistemului, producerea spontană a Dreptului trebuie să fie primitivă de Stat ca o colaborare intrinsecă la aceea de care se ocupă organele sale directe; trebuie în fine să fie sprijinit acel proces de *etatizare* care corespunde după cum am văzut cu perfecționarea pozitivității Dreptului.

Nu este vorba — e de prisos să mai notăm — de o simplă recunoaștere formală a așa zisei „libertăți de asociație”: instituție juridică, care își are deasemenea importanța ei și care, nu mai puțin, își cere propriile sale limite, de oarece, și aci juridicitatea nu poate să devie sinonimă cu anarhia. Dar este vorba, mai presus de toate, de o recunoaștere intrinsecă a activității asociațiilor, în anumite materii, ca activitate a Statului, sau echivalentă cu aceea a Statului. Acolo

unde, în baza unui principiu generic și formal al libertății de asociere, adesea înțeles în mod impropriu, deveniseră posibile, și mai mult sau mai puțin tolerate în mod pasiv, și asociațiunile îndreptate specific împotriva Statului, pe baza concepției noi, mai adâncă și mai adevărată, s'a procedat la stabilirea unei armonii substanțiale și organice între diferitele forțe sociale, în productivitatea lor juridică naturală. Statul își atinge numai astfel unitatea sa cea mai perfectă, ca coordonator suprem și efectiv al tuturor energiilor și armonizator al tuturor drepturilor și tuturor datoriilor indivizilor și grupurilor. Sub un anumit aspect, se poate spune că felul cel mai bun din punct de vedere tehnic pentru a înfăptui acest scop, și aproape serm, că a fost atins, în mod efectiv, constă în faptul că la un moment dat, anumite formații juridice sunt considerate *in mod egal* sau *fără deosebire*, ca socialmente spontane și ca impuse de autoritatea Statului, constatându-se astfel în acest fapt un fel de coincidență (aproape *coincidentia oppositorum* a filosofilor) și anume un echilibru real, de unde ar putea părea aproape de prisos, cel puțin celor profani în ale Dreptului, de a mai cerceta dacă anumite norme sunt realmente în vigoare pentru că sunt voite de Stat, sau pentru că sunt produse de organizațiile pe care Statul le recunoaște și care au de acum în sine conștiința de Stat.

Se înțelege că, în cazul când lucrurile au ajuns la un asemenea punct, devine relativ ușor să dăm, chiar formal, sistemului o unitate riguroasă și solidă, astfel încât să apară, după cum și este, un tot organic, omogen și animat de un singur spirit.

În formă și în măsură diferită, procesul descris aci în mod sumar, s'a verificat în mai multe țări prin nevoia observată în mod general, de a rezolva sau cel puțin de a îndrepta spre o soluție, perturbările adesea foarte grave, care s'au manifestat în câmpul muncii, între diferitele clase sociale.

Nouă nu ne aparține să expunem, și mult mai puțin să judecăm, diferitele experiențe ce au fost făcute în această privință în diferite țări.

Putem însă să arătăm ceea ce a avut loc în Italia, unde criza Statului, descrisă mai sus, a fost poate mai gravă de cât în majoritatea celorlalte țări, și unde a avut, cel puțin cu privire la condițiile și circumstanțele specifice ale vieții națiunii, soluția cea mai organică și mai rațională care a fost posibil de obținut. Prin legea din 3 Aprilie 1926 forțele economice și organizațiile profesionale corespunzătoare au fost înglobate în orânduirea Statului.

Acea lege tinde mai mult de cât a aplanat, să previe conflictele în materie de muncă, stabilind normele fundamentale pentru disciplina juridică a raporturilor de acest fel. Legea însăși a fost denumită „cea mai revoluționară” dintre cele emise de la noul regim italian; și desigur ea nu ar fi fost posibilă fără revoluția precedentă. Dar, cu toate acestea, ea este una din legile cele mai profund ponderate ale noului

Stat. Multe probleme vechi, care până atunci dăinuiseră lungă vreme și în mod inutil, și-au găsit într'însa o soluție sigură și stabilă, care prin raționalitatea ei a satisfăcut, pe cât era posibil, toate categoriile de lucrători. Acestei legi i se datorește recunoașterea juridică a asociațiilor sindicale, dar printr'o concepție foarte largă, legea însăși nu a interzis de loc asociațiile, chiar nerecunoscute, care rămân deci pe deplin libere. Numai că, unei singure asociații pentru fiecare categorie profesională, îndeplinind anumite condiții și cuprinzând un anumit procent din numărul lucrătorilor, i se acordă o putere juridică, sau (după cum s'a spus cu drept cuvânt) un fel de „suveranitate profesională” asupra întregii categorii pentru care asociația e constituită, în mod limitat, se înțelege, la raporturile de lucru. Fundamentele legii amintite sunt, așa dar, libertatea de organizare profesională (libertate care este însă temperată prin aceea că reprezentarea legală a întregii categorii e atribuită asociației recunoscute); în plus, perfecta egalitate juridică a patronilor și a lucrătorilor. Contractele colective de muncă, stipulate de asociațiunile de patroni și de lucrători, recunoscute în mod legal, au efect pentru întregile categorii reprezentate. Aceeași lege institue în plus o anumită instanță de judecată pentru a rezolva toate controversile relative la această materie; în timp ce, ca o urmare, sunt interzise de lege lock-out-ul și greva, ca mijloace anti-juridice pentru obținerea soluțiilor unor eventuale conflicte, soluțiuni ce se pot obține cu un enorm avantaj pe căile arătate de aceeași lege.

Nu o mai mică importanță, și un înțeles și mai general, are un alt document, emanat circa un an mai târziu și anume *Carta Muncii*, aprobată de Marele Consiliu Fascist la 21 Aprilie 1927. Ea constă în 30 de Declarații, unele dintre care reafirmă normele din legea sus citată, în timp ce altele renunță la principii fundamentale, care trec dincolo de fiecare dispoziție legislativă în parte și pun în lumină spiritul animator al întregului sistem, atât al Dreptului public, cât și al Dreptului privat italian. Se afirmă în acest document că Statul trebuie să realizeze în mod integral unitatea morală, politică și economică a Națiunii. Dreptul își extinde așa dar dominația asupra tuturor formelor de viață, cuprinzându-se și acelea cari printr'un liberalism rău înțeles, rămăseseră într'o condiție de semi-anarhie, și în care pentru aceasta, sub specioasa aparență a libertății, cei mai tari impuneau de fapt voința lor arbitrară celor mai slabi. Rămânând în ființă garanțiile juridice stabilite, în speță recunoașterea drepturilor fundamentale ale cetățeanului și a suveranității legii, ca expresie a voinței generale, se mai adaugă o structură juridică nouă și mai înaltă, prin introducerea unei protecții speciale a muncii, concepută fiind și orânduită ca o datorie socială.

Carta Muncii fixează astfel datoriile și drepturile tuturor forțelor producătoare ale Națiunii, stabilind

Între ele un regim de ordine și de armonie, unde mai înainte domneau forțe desordonate, cu pericol și daună adesea foarte gravă, atât pentru fiecare în parte cât și pentru colectivitate. Statul s'a arătat aci, într'adevăr, după cum bine s'a spus, ca „armonizator al disonanțelor”. Astfel s'a garantat lucrătorilor (și lucrători trebuie să fie de acum toți cetățenii) protecția eficace a Statului și s'a stabilit pe baze mai solide, solidaritatea care trebuie să domnească aproape printr'un fel de religie civilă între toți componenții aceleiași Națiuni.

Pare într'adevăr că acesta ar fi noul cuvânt al secolului al 20-lea. După formele Revoluției Franceze, nu false, în idealul lor fundamental, însă excesiv de abstracte și schematice, și chiar de aceea adesea rău înțelese, după lungile și adesea ruinătoarele neînțelegeri dintre diferitele clase sociale, de care a fost turburat secolul al XIX-lea și începutul secolului nostru nu numai în practică, ci și teoretic, prin doctrina răspândită de anumite școli, că acele neînțelegeri ar fi necesare și inevitabile aproape printr'o lege fatală; după încercarea teribilă a conflagrației mondiale care trebuia în mod necesar să producă o adâncă răsturnare și reînnoire la aproape toate popoarele lumii, o nouă ordine trebuia să înceapă, pentru ca întreaga civilizație să nu decadă în mod mizerabil și poate să și piară. Trebuia să se elimine cauzele profunde de turburare care uneori păreau că întunecă nu numai ideea de Stat, ci însăși ideea de Drept. Trebuia, cu alte cuvinte, să se concilieze și să se contopească într'o sinteză mai înaltă, individul și societatea, creând un tip nou de Stat, care să recunoască și să desvolte în cel mai înalt grad, Dreptul individului (cucerire intangibilă a revoluțiilor precedente), dar în același timp să întărească principiul suveranității legii, reîntărind în toate clasele sociale sentimentul disciplinei și conștiința de Stat.

Am văzut cum s'a desemnat și în bună parte cum s'a obținut rezolvarea acestei grele probleme. Nu trebuie să ne facem iluzii că realizarea ar fi îndeplinită și nici că toate dificultățile ar fi învinse. Multe probleme mai mici rămân încă deschise, multe îmbunătățiri sunt încă posibile. Noi nu ne oprim la faptul împlinit, de oarece viața zorește încontinuu, și marele proces istoric în care ne-a fost dat de soartă să trăim, se află încă într'un curs rapid. În genere, noi știm că încolțirea continuă și fermentarea unor aspirațiuni juridice la indivizi și la grupuri, se traduc în energii puternice, uneori fecunde, dar altele și divergente și că sunt deci periculoase pentru unitatea Statului, care trebuie să fie menținută și reintegrată printr'o muncă continuă. Acesta e tocmai, dacă nu greșim, unul dintre învățămintele pe care le putem trage din faptele considerate mai sus.

Învățământul mai general și poate cel mai important, ni se pare însă că poate fi acesta: Statul este cu atât mai puternic și cu atât mai sănătos, cu cât mai mult expresia dreptății; întru cât el trebuie să

constitue sinteza armonică a tuturor energiilor juridice care există și se dezvoltă în chip natural în elementele care îl compun. Ar fi o politică greșită aceea care ar sfătui să se comprime și să se oprime unele dintre aceste elemente, substituindu-se rațiunii forța fizică, iar libertății opresiunea, acolo unde libertatea e bazată pe natură. Dar libertatea nu poate să fie nelimitată și nici nu trebuie lăsată în afara Statului, ci trebuie să fie luată și întărită ca o limbă vitală a Statului însăși. În acest fel individul trebuie să se regăsească pe sine, pe sine în întregime, în Stat; și tot astfel diferitele clase sociale și organizațiile particulare trebuie să se întrunească în chip armonic în Stat, devenind coeficiente propulsoare ale vieții sale, viață tot mai intensă și mai bogată. Nici individul, și nici fiecare clasă în parte nu trebuie să considere Statul ca un dușman, ceea ce înseamnă, printr'o relație necesară, că și Statul nu trebuie să considere cu ostilitate și nici cu neîncredere aprioristică, indivizii ca atari și grupările lor naturale.

După cum se întâmplă în raporturile dintre Națiuni, tot astfel și în interiorul fiecăreia din ele, pacea e cu atât mai solidă cu cât e bazată mai mult pe Drept. Și după cum marea criză a Statului modern s'a îndreptat către o soluție prin recunoașterea echitabilă a valorii elementelor individuale și sociale, după un plan armonic de colaborare ordonată și neopresivă, tot astfel ne e permis să formulăm urarea că și în înțelegere mai bună și o coordonare mai rațională a diferitelor energii naționale vor face tot mai trainică, în numele sacru al dreptății, pacea lumii.

Giorgio Del Vecchio
Decanul Facultății de Drept
din Roma

JURISPRUDENȚA STRAINA

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE S. III

Audiența dela 6 Februarie 1935

Președinția D-lui V. Erbiceanu, Consilier

Ministerul Muncii și Sănătății cu Dr. N. Smadu

EXECUȚIE SILITĂ. — TITLU EXECUTORIU. — COMUNICAREA LUI. — ART. 137 ȘI 337 PR. CIVILĂ.

Atunci când o decizie a rămas definitivă prin respingerea recursului, nu mai este nevoie, ca în vederea executării, să se investească cu formula executorie și să se comunice odată cu decizia instanței de fond și decizia instanței de recurs, de oarece respingându-se recursul, instanța de casare a statuat numai că decizia instanței de fond este legală, dar nu a statuat nimic asupra fondului litigiului, astfel că dispozitivul și considerentele sale necuprinzând soluțiunea ce are a fi adusă la îndeplinire de instanța de executare, comu-

nicarea și investirea ei cu formula executorie ar fi inutilă și ineficace.

No. 194. — Respins ca nefondat recursul făcut de Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor sociale în contra deciziunii cu No. 10/931 a Curții de Apel din Chișinău, S. I în proces cu D. N. Smadu.

Curtea deliberând,

Având în vedere decizia atacată cu recurs precum și decizia acestei Inalte Curți Nr. 1534/932 pronunțată în complet de divergență prin care s'a soluționat motivul I din prezentul recurs, din care se constată în fapt că intimatul fiind trecut în cadrul auxiliar prin Inaltul Decret Regal Nr. 4448/930, făcând acțiune în contencios, Curtea de Apel admitându-i acțiunea, anulează acest Decret și obligă Ministerul a-l reintegra în postul de inspector general sanitar conducător de regiune, ce ocupa.

Că decizia instanței de contencios rămânând definitivă prin respingerea recursului făcut contra ei de Minister, a fost comunicată acestuia pentru executare.

Că, Ministerul neexecutând decizia în termenul legal, intimatul a cerut instanței de contencios, obligarea sa la daune cominatorii.

În contra deciziunii de daune cominatorii s'a făcut de Minister prezentul recurs al căruia al doilea motiv urmează a fi soluționat de această Inaltă Curte.

Asupra motivului II de casare astfel formulat:

„Violarea art. 7 din legea contenciosului, a art. 137, proc. civilă, și exces de putere.

Având în vedere că prin acest motiv de casare recurentul se plânge de violarea art. 7 din legea contenciosului administrativ, art. 137 din proc. civilă și exces de putere, săvârșite de instanța de fond prin aceia că la obligat la daune cominatorii, deși intimatul nu i-a comunicat decizia Inaltei Curți de respingere a recursului, ci numai certificatul Magistrului Asistent.

Considerând că, potrivit art. 387, proc. civilă, nici o hotărâre sau titlu executoriu nu se va putea executa decât numai după ce se va fi încunoștințat datornicului odată cu somația sau comandamentul; iar art. 7 din legea contenciosului administrativ, impune de asemeni părții interesate, obligațiunea de a comunica decizia, autorității obligată să modifice sau să desființeze actul administrativ de autoritate, în vederea executării acelei decizii.

Că, prin urmare, din însăși modul de redacțiune, cât și din rațiunea acestor texte rezultând că, comunicarea titlului executoriu are de scop de a pune pe partea în contra căreia s'a câștigat acest titlu în situația de a-l putea executa, urmează că hotărârea care trebuie comunicată este aceia diu al cărui dispozitiv și considerente reese în mod precis și neîndoelnic obiectul litigiului și soluționarea sa, a cărei înlăptuire instanța de executare este chemată să o îndeplinească.

Că astfel fiind și întrucât prin respingerea recursului

cu care o decizie a fost atacată, aceasta a rămas definitivă, în vederea executării nu mai este nevoie să se investească cu formula executorie și să se comunice odată cu decizia instanței de fond rămasă definitivă și decizia instanței de recurs, ci numai hotărârea instanței de fond, întrucât respingându se recursul, instanța de casare a statuat numai că decizia instanței de fond este legală, dar n'a statuat nimic asupra fondului litigiului, astfel că dispozitivul și considerentele sale necuprinzând soluțiunea ce are a fi adusă la îndeplinire de instanța de executare, comunicarea și investirea sa cu formulă executorie ar fi inutilă și ineficace.

Că, deci, în speță, din procesul verbal încheiat la 14 Februarie 1931 de șeful portărel al Tribunalului Ilfov, rezultând că s'a comunicat recurentului copie de pe decizia Nr. 17/930 a Curții de Apel din Chișinău, investită cu formulă executorie și nu certificatul Magistrului Asistent, care constată numai că recursul contra acestei decizii este respins, cum în mod eronat se afirmă prin motivul de casare, urmează că instanța de fond a făcut în cauză o justă aplicațiune a textelor invocate în motivul de casare.

Prin urmare și acest motiv de casare fiind nefondat recursul urmează a fi respins, cu cheltueli de judecată pe care Curtea apreciind le fixează la suma de 2000 lei. Pentru aceste motive, respinge.

CURTEA DE APEL DIN BUCUREȘTI SECȚIA I-a

Audiența de la 17 Ianuarie 1934

Președinția D-lui I. Stănescu — Buzău

C. Tatușescu cu Irina Butculescu

INTERVENȚIE. — RESPINGEREA EI. — APEL. — ART. 251 AL. II PR CIVILĂ.

Chiar și când o cerere de intervenție a fost respinsă printr'un jurnal dat de Tribunal anterior sentinței, intervenientul păstrează totuși calitatea de parte în proces, și deci și dreptul de a ataca odată cu hotărârea dată asupra fondului, dispozițiunea din jurnalul Tribunalului prin care i se respinge în principiu cererea de intervenție.

Jurnal No. 268. — Respins incidentul ridicat de intimatul C. Tatușescu în proces cu Irina Butculescu.

Curtea,

Deliberând asupra incidentului ridicat de intimatul C. Tatușescu.

Având în vedere susținerile părților și actele dela dosar.

Având în vedere că apelantul în procesul intentat de avocatul C. Tatușescu, în contra Ireni M. Butculescu pentru plata de onorar de avocat, face cerere de intervenție principală, cerând la rândul său obliga-

rea reclamantului la plata sumei de 45.000 lei, cu titlu de onorar pentru servicii de avocat.

Că Tribunalul prin jurnalul No. 12361 din 22 Iunie 1933, în urma desbaterilor urmate, respinge ca inadmisibilă în principiu cererea de intervenție și dispune amânarea desbaterii în procesul principal pentru un alt termen.

Că prin sentința No. 897, din 1 Iulie 1933, Tribunalul admitând acțiunea în procesul principal, obligă pe pârâtă a plăti reclamantului suma de 462.500 lei cu titlul de onorar de avocat, plus 6 000 lei cheltuieli de proces, menționându-se tot odată în sentință că în ce privește intervențiunea, ea în urma desbaterilor urmate contradictor, a fost respinsă prin jurnalul anterior ;

Că intervenientul prin petițiunea înregistrată sub No. 28423, din 18 Iulie 1933, face apel atât în contra jurnalului cât și în contra sentinței mai sus menționate.

Având în vedere că intimatul în ce privește apelul în contra sentinței dată în procesul principal, susține inadmisibilitatea lui, pe baza lipsei de calitate a apelantului, dedusă din faptul respingerei ca inadmisibilă a intervenției prin jurnalul Tribunalului, care statuând astfel în mod definitiv asupra apelului său, a avut de efect scoaterea lui din cauză, iar în ce privește apelul în contra jurnalului, că este tardiv fiind introdus peste termenul prevăzut de lege ;

Având în vedere că legiuitorul prin art. 251 al. II pr. civ. dispune ca cererea principală și cererea de intervenție, trebuie să formeze obiectul unei singure judecăți.

Că această dispoziție a legii este edictată pe de o parte pentru motivul că cererea de intervenție este în legătură de dependență cu acțiunea principală, iar pe de alta, pentru motivul evitării hotărâreilor contradictorii.

Ca o urmare logică a acestui principiu, intervenientul deși prin jurnalul Tribunalului se statutează în mod definitiv asupra dreptului său, totuși păstrează calitatea de parte în proces, și în consecință : dreptul de a ataca cu apel hotărârea dată asupra fondului.

Că așa fiind întrucât în speță intervenientul în termen legal a atacat cu apel sentința Tribunalului el potrivit principiilor mai sus expuse, având această calitate, din acest punct de vedere apelul este admisibil.

Că deși jurnalul care statuează asupra admisibilității cererii de intervenție, nu are caracterul unei hotărâri preparatorii, sau interlocutorii, întrucât nu tranșează o chestiune în legătură cu fondul procesului, totuși, întrucât pe de o parte legiuitorul consideră intervențiunea nu ca o acțiune separată și cu caracter distinct de acțiune principală, ci ca o acțiune conexă, dispozițiunea din jurnalul Tribunalului prin care se respinge în principiu cererea de intervenție, constituie o judecată definitivă asupra unui incident în cursul procesului, cari potrivit principiilor procedu-

rale nu poate fi atacat cu apel decât odată cu apelul asupra fondului.

Că întrucât în speță acest din urmă apel a fost introdus și prin el se atacă și jurnalul de respingerea intervenției, devine fără interes chestiunea tardivității apelului în contra aceluia jurnal.

Că față de aceste considerațiuni de fapt și de drept incidentul ridicat de intimat nefiind fondat urmează ca atare a se respinge.

Pentru aceste motive redactate de D-l Consilier Ernest Ceaur Aslan, respinge.

Semnați: *I. Stănescu Buzău, Ernest Ceaur Aslan, C. Pantelimon.*

Bibliografie

A apărut

Volumul IX

Doctrina

— Franceză și Română —

(art. 1391—1914)

din

Codul Civil Annotat

de

C. Hamangiu

și

N. Georgean

Cu acest volum se încheie valoroasa lucrare, pe care după o muncă fără preget, harnicul președinte al Curții de Apel din București a adus-o la bun sfârșit, cu toată competența cultivei sale juridice.

Tipărit ireproșabil în editura Librăriei „Universala” Alcalay & Co., costul acestui volum este de lei 500.

* * *

A apărut și :

Precis de Drept Civil

Volumul I

Cuprinzând :

Generalități. — Persoane. — Bunuri

de

Const. Gr. C. Zotta

Președinte de Tribunal

Magistrat asistent la Înalta Curte de Casație și Justiție

Prețul 60 lei. Depozit general Librăria „Cultura Poporului”, Bulev. Academiei No. 2